

HEGEDŰS IMRE JÁNOS

Erdélyi levél

HEGEDŰS IMRE JÁNOS (1941) Budapest

Kedves Barátom!

Sok éve levelezünk, ezzel rövidítjük képzeletben a nagy földrajzi távolságot, ami közöttünk van, felidézünk a diákéveket, emlékek után kutatunk, de most meredek kéréssel álltál elő: Írjak neked a vegyes házasságról. Beszámolót, jelentést, mit tudom én, mit!

Nem gondolod, hogy komizáság így falnak állítani a te jó, öreg barátnődet? Hát ki vagyok én? Ceaușescu? Vagy a felesége? Őket állították fal mellé – állítólag – a saját emberei.

S egyáltalán: Én írjam meg azt, amit neked kell megírni?

De semmit sem érek azzal, ha szidlak, mint a bokrot, a borsót sem hányom a falra, abból is csak annyi termett a nagy szárazság miatt a kertcskémben az idén, hogy vetőmagnak ha elég lesz jövőre, kár lenne rád pazarolni, s aztán, ahogy ismerlek, úgysem érne semmit, az emigráns olyan, mint a bundasapka, ha kifordítják, akkor is sapka, ha nem fordítják ki, akkor is, vagy talán így se sapka, úgy se sapka már.

Hát, Isten neki, hozzákezek. De nehogy te tőlem esszét várj, vagy memoárt, a tanulmánytól, még ha más írja, akkor is kiráz a hideg, megszokhattad, hogy én csak úgy, aiurea¹ – remélem, tudsz még románul! – szélnek eresztem a szavakat, ami a szívemen, az a számon, kimondom ápertén az igazat, már ha egyáltalán van még igazság ebben a mocskos világban.

Mivel kezdjem?

Mondjuk, a Monarchiával, amit te annyit dicsérsz, ami – szerinted – az EU csírája lehetett volna, mert akkor elmarad a második világháború, akkor nem szakad ilyen rondán ketté Európa, a Monarchia szétrombolása miatt – téged idézlek, te mondtad – még James Joyce is elmorzsolts egy könnyet Triesztben. Bizonyára olvastad valahol, mert nem voltál ott.

No, az én anyai ágam olyan, mint amilyen a Monarchia lehetett, egyébből sem áll, mint vegyes házasságból. Olyan vegyes – bocsánattal legyen mondva –, mint az a se nem szürke, se nem fehér valami, amit a tyúkok elpotyogtatnak a hátsó udvaron.

Szóval, az én jó anyai nagyapám, Barabás Péter úgy vágott neki a nagyvilágnak a régi, szép békeidőben – akkor a határ nyugaton Svájcnál húzódott és keleten a Kárpátok ormain kacskaringózott –, hogy meg sem állt Bécsig. Azt már nem tudom, élt-e még a vén salabakter (ez meg a nagyapám szava volt), vagy már meghalt, így nevezte Ferenc Jóskát, de annyi biztos, hogy háború volt. Ott, Bécsben betért egy fogadóba, mint ahogy minden vándorlegény betér valahová, s mit ad az Isten, a fogadósnak annyi fiúgyermeke sem volt, amennyit a szemébe beletehetett volna, de volt három vagy négy (pontosan nem tudom, hány) leánygyermeke, öröm volt azokra ránézni, úgy csicseregtek a búval bélelt, fiú után sóhajtozó apjuk körül, mint a stiglicék. Hazug lenne ez az igazi mese, ha a nagyapám ne szeretett volna belé az egyik Fräuleinba, s ne vette volna el feleségül. De beleszeretett, elvette, én vagyok rá a bizonyíték. Az unoka.

¹ kutyafuttában

A nagy dínomdánom, lakodalom, hejehuja után csordogált szépen az életük a császárvárosban, forgatta, ha akadozva is, nagyapám a székely bükkfanyelvével a der-die-das-t, olyan eredményesen forgatta, hogy hamarosan két gyermekük született.

No, ha vegyes házasságról kérdeztél, ez aztán valóban az volt. Székelyosztrák vegyestál. De ettől a vegyestáltól még nem múlt el Barabás nagyapám honvágya – tudod, hogy ez székely betegség –, addig tojószkodott, duruzsolt, nyüzsgölődött, hogy a fiatalasszonyt meggyőzte, jöjjenek haza Erdélyországba. No, nem éppen ide, Székelykeresztúrra, ennyi góbé hegyén-hátán túl nagy kásahegy lett volna a bécsi menyecskének, hanem a szomszédba, Segesvárra, a szászok mégiscsak fajtestvérek, áncigfáncikolhat velük az aszszony kedvére, s nagyapámnak onnan csak egy futamodás a bölcsőhely.

Áncigfáncikoltak egy frászt! Ebből lett a legnagyobb harababurá.² Gondolom, ezt a román szót is ismered, a harababurát, vegyes vidéken születtem. Úgy összezavarta őket a szász dialektus, hogy a végén már csak románul beszéltek, mert román akadt ott is szép számmal, a Monarchiából időközben Románia lett.

S most figyelj, Barátom!

Nekem két gyermekkorom volt. Nehogy egyből rám húzd, hogy skizofrén vagyok, ti, írók olyan szívesen játszodoztok ezzel a szóval.

Úgy volt két gyermekkorom, hogy édesanyám, aki már itt, a segesvári harababurában, s nem Bécsben született, addig mesélt magáról, hogy még most sem tudom, egy-két dolog velem történt, vagy vele.

Állandó volt a jövés-menés Keresztúr és Segesvár között, azt mondja édesanyám, hogy beszéd helyett inkább énekeltek, az helyettesítette a nyelvet, énekeltek magyarul, szászul, románul, az alsóboldogfalvi vasútállomás közelebb volt a szülői házhoz, mint a keresztúri, mert a Barabás família a város szélén lakott, s már messziről hallották az itthoniak, hogy: „Juhászlegény, szegény juhászlegény”, ez volt nagyapám kedvenc nótája, s ahányszor csak hazajöttek, mindig átszelte a vonatuk a fehéregyházi mezőt, elhaladtak az Ispán-kút mellett, megszállta az ihlet.

Anyám egy ilyen nagy jövés-menésben ismerkedett meg az apámmal, belészeretett, ami nem is csoda, szép szál ember volt életében Dáné Károly, Issten nyugosztalja.

No, most már: Ki a vegyes, és ki a „vegytelen”?

Székely fiatalember, mármint az apám, elveszi feleségül egy volt bécsi Fräulein és egy vándorlegény leánygyermekét, ebből lettem én.

Kicsi leányka koromban engem is magukkal vittek a felnőttek Segesvárra, máskor a segesváriak jöttek Keresztúrra, búcsújáráshoz hasonlított minden hétvége, az is megtörtént, hogy hetekre otthagytak engem a nagyszülőknél, nagyapám a várral szemben lévő domboldalban, a Galberekben lakott, onnan néztem kerekre tágult szemmel a csodát, amit a szorgalmas szászok építettek, minden mesének, amit nekem elmondtak, az volt a színtere, a Vár, a kacsalábon forgó palota, a Födeles Lépcső, ami a Fellegvárba vezet, sőt, még most is, nagymama koromban is, ha mesélek az unokáimnak, látom azt, amit akkor Segesváron láttam.

Többször felvittek a híres Óratorony tornácára, szédítően szép volt onnan az ódon város, a Nagy-Küküllő völgye, néztem ámulattal Erdély egyik legszebb táját, így vegyültek össze az anyám emlékei az én emlékeimmel, így lett nekem két gyermekkorom, így lett kettős látásom.

S ha lúd, akkor legyen kövér. A bécsi nagymamám jobban érezte magát a bükkfejű, bükkfanyelvű székelyek között, mint a rideg szászok kőfalai mögött,

² összevisszaság

s ha hiszed, ha nem, a császárváros kényes, büszke leánygyermeke lassan-lassan megszerette a mi kis városunkat.

S most fogózkodj meg, Barátom!

Az én bécsi nagyanyám ö-zött. Ilyen ritkán történik a nagyvilágban. Tudod, hogy Keresztúr fiúszéken szép gömbölyű ö-vel cserélik föl itt-ott az e-t, hogy ne legyen mekegő a nyelvünk (Te is ö-ztél gyermekkorodban Hidegkúton!), a nagyapám csak ezt tudta, ezt tanulta meg tőle a felesége, s mérget veszek rá, hogy szebben forgatta a nyelvén az ö-ket, mint nagyapám a der-die-das-t Bécsben. Azt mondta: „gyermök”, azt mondta: „Köröszös”, azt mondta: „Szöntörzséböt”, az urát úgy szólította: „Pétör”.

S miért mesélem el mindezt részletesen?

Azért, mert valamikor a vegyes házasságban a társak megtanulták egymás nyelvét. Ez volt a családdemokrácia, az igazi egyenjogúság.

Emiatt térek vissza édesanyám segesvári gyermekéveire.

Szerinte csuda jól megfértek a népek egymás mellett Bábel tornyában, mindenki tudott magyarul is, románul is, szászul is.

Összesen hat gyerek született itt, Segesváron, köztük az anyám, azzal a kettővel, akik Bécsben látták meg a napvilágot, nyolc porontynak kellett megkenni naponta a zsíros kenyeret. Mondanom sem kell, volt gond bőven. Beházasodással, férjhez menéssel román, magyar, szász, orosz s talán egy ukrán is családtag lett.

S jól megvoltak!

A híres Toronyóra a várban figyelmeztette őket, hogy a történelem nem Trianonnal kezdődött Európában, hanem sokkal korábban.

Tehát az első summázásom a vegyes házasságról az, kedves Barátom, hogy nem az emberekkel, hanem a politikával van baj. Tudod, mit mondott Ferenc Jóska, a vén salabakter az amerikai újságíróknak, akik meglátogatták őt, s megkérdezték, mit keres a 20. században egy császár? Leirom németül, te is ott éltél vagy húsz évig Bécsben, meg fogod érteni:

„Ich möchte meine Völker von der Politik schützen.”

Hát ez bizony azt jelenti, hogy a vén salabakter meg akarta védeni a népeit a politikától.

Persze, hogy nem sikerült neki, a nagy háború közepén letette a kanalat, s a Monarchia népeire, országaira rászabadították– a politikát.

A politika nem az én vizem, nem is hajózom rajta tovább, gondold végig te, Barátom, mit jelent ez, én csak annyit jegyzek meg, hogy soha jót nem fiadzik az, ha a nagyhatalmak mondják meg a kicsi népeknek, hogy kell élni.

S ha megmondták, úgy is éltek. Trianon brutalitása nem abban állt, hogy Erdélyt odaadták a románoknak, akkor már valóban több román élt ott, mint magyar, hanem az, hogy egy népet kiszolgáltattak legalább hét másnak. Sorolom: román, szerb, horvát, szlovén, osztrák, cseh, szlovák hágott egyszerre a magyar nyakára.

S ha ez így van, a vegyes házasság manapság már nem békét jelent, hanem háborút. A háború folytatását. Ma már nem tanulják meg a házaspárok egymás nyelvét (a ritka kivétel fehér holló!), Trianon csápjai benyúlnak a hálszobákba, akit ezelőtt száz évvel győztesnek kiáltottak ki, annak a nyelve, kultúrája, történelme rátelepszik a legyőzöttekére.

Ezt nevezem én nyelvi gyarmatosításnak. A Kisantant nyelvei gyarmatosítják a magyar nyelvet.

Itt, Erdélyben, de úgy tudom, a Felvidéken is, a Délvidéken is leggyakoribb eset az, hogy magyar nő megy feleségül román, szlovák férfihoz. Menjen is, mondom én, ha igazán megszerették egymást. De még emlékszem, bizonyára te is emlékszel, hogy a Ceaușescu-diktatúrában bevitték a szekura azt az illetőt, aki a vegyes házasságok ellen pofázott, s megverték.

A vegyes házasság a beolvasztás egyik veszedelmes eszköze lett. Olyan, mint a radioaktív sugárzás.

S ezek után írjak a saját vegyes házasságomról?

Mert emiatt kértél meg éppen engem ennek a keserves beszámolóinak a megírására.

Előrebocsátom, Barátom, hogy velünk, velem s a román férjemmel semmi baj nem volt. Illetve nem lett volna, ha...

Mindent nem teregethettek ki a nagyvilágnak, nincs olyan család, ahol ne koccannának össze az edények, de az én képzőművész férjem nem volt sovinszta, nem volt magyargyűlölő, nagy humanistának tartotta magát. Igaz, ha bevonult a műtermébe, tőle a feje tetejére állhatott a világ.

Mit szoktak mondani a nagy szakállú bölcsek, ha nem találják meg azonnal az igazságot?

Az ördög a részletekben rejlik.

Elmesélek egy apró részletet, de talán jobban tenném, ha elhallgatnám.

Azt mondtam, ugye, hogy az én román férjem nem volt sovinszta. Ez így igaz, éppen ezért nem tudom néven nevezni azt, ami egy lényegtelen, semmitmondó élethelyzetben történt. Atavizmus? A zsigerek összerándulása?

Édesanyám, az osztrák–székely származék kötött a leánykáimnak egy pulóvert. Sok szegénységet értünk mi Romániában, ő is toldozta, bogozgatta a fonalakat, hogy elég legyen, s emiatt a mintázat úgy alakult, hogy egymás mellé került a piros, a fehér és az azúr szín. Ha akartad, kéknek láttad, ha akartad, zöldnek.

Uramisten! Piros, fehér, zöld!

S ezt már nem tudta elviselni az én valóban jóságos, valóban humanista férjem. Magyarokodásnak vette anyám részéről, muszáj volt lehúzzam a gyermekemről a pulóvert, s odaadjam a lépcsőházunkban egy ötgyermekes családnak. A román leánykát mindennap láttuk magyar trikolorral a pulóverén, az nem szúrt szemet senkinek, a férjem észre sem vette, de a saját lányán, csak azért, mert a magyar nagymama kötötte, igen.

A román járhat magyar trikolorban, a magyar nem!

Ez Trianon, Barátom! A bárány sorsa, aki egy patakból iszik a farkassal, lennebb van, mint az ordas, de az mégis azzal vádolja, hogy felzavarta a vizet. Régi, szakállas ez a példabeszéd, ez a fabula, talán Ezópustól származik, de ne haragudj, nem tudtam megállni, hogy bele ne szőjem a mondókámba, régimódi öregasszony vagyok. Aztán ti, modernekek, csak dobálózatok Kierkegaard és Heidegger téziseivel, keressétek ott az abszolút szabadságot, ahol nincs, szakadjatok ki a természetből és a világból, emelkedjétek metafizikai magasságokba, nézzétek le a köznapiságot, az élet egyszerű örömeit, bálványozzatok helyettük a szorongást, a rettegést, de nekem hagyjátok meg az álmos Küküllőt, a Hargita üzenetét, amit lehoznak a hullámok, hagyjátok meg nekem a vizébe hulló vérvörös napot, a késő délutánok hangulatát, engedjétek visszafele is pillantani, hogy lássam a kacsalábon forgó palotát, a segesvári Várat, ez a nosztalgia olyan, mint az urándúsítás, ezáltal leszek húséges lokálpatrióta.

No, ez nagy futam volt, lehet, el fogom szégyellni magam emiatt, gyorsan zökkenjek vissza az én szerény életem kerékvágásába.

Tudod, hogy én román szakot végeztem az egyetemen, azt is tudod, hogy egy román fiúhoz mentem feleségül. Kihelyeztek Moldvába, s nekünk az volt a legnagyobb álmunk, hogy bekerüljünk Jászvásárra. Iași az ő nyelvükön.

A román kultúra ősi fészke ez a város, az emberek kulturáltak, szelídek, nem fertőzte meg őket annyira a toportyán szellem, mint más országrészeket, a keleti peremvidéken kimaradtak a marakodásból.

De...

De el kellett felejteni a gyermekkort, a soknyelvű Segesvárt, az ö-ző bécsi nagymamát, az áldott lelkű nagyapát, és...

Erről nem akarok írni, vedd úgy, hogy meg sem említettem: apám a házasságom miatt kitagadott. Két évig nem szólt hozzám. Ezt is le kellett nyelni.

Akkor nem adtam igazat neki, dacoltam vele, lázadtam, követeltem, érvényesüljön a legősibb törvény, a szerelem, de a hétköznapi élet lassan kijózanított. Nem tudtunk megtartani egy közös születésnapot, közös névnapot, nem tudtuk meghívni mindkét részről a rokonságot, mert vagy nem értették egymás nyelvét, vagy rá kellett hangolódni a románra. Számtalanszor megtörtént, hogy csak egyetlenegy román rokon, barát, keresztszülő volt a társaságunkban, s miatta senki, még a nagymamák, a dédnagymamák sem szólalhattak meg magyarul.

Más időpontra estek az ünnepek, úgy mondtuk, román húsvét, magyar húsvét, a román húsvétot megtartottuk, a magyart nem, házszentelni az ortodox pap jött füstölővel, ősi rítussal, amit mi nem értettünk, de éreztük azt, hogy a bizantinizmus acélszürkére festi fejünk felett égboltot. Tiszteltem, becsültem a férjem kultúráját, nyelvét, vallását, de – ahogy teltek az évek – mindjobban és jobban éreztem a másságot, azt, hogy a Balkán kimaradt a reneszánszból, a barokkból, nem érintette a felvilágosodás, a szecesszió, s ezt szupremáciával, despotizmussal pótolja.

Aki tud és szeret élni, az tanuljon meg temetni is. Eltemettem magamban egy világot, s most nem írnám neked Arany János nyelvén ezt a levelet, ha nem jön a halál. Ilyen abszurd az élet.

De a halál jött, elragadta a férjemet, s én két gyermekemmel visszaköltöztem ebbe a csendes, szelíd, néha álmos, néha nyújtózkodó kisvárosba, Székelykeresztúrra.

Csak itt és így lehet megmaradni magyarnak. Szórványban nem. Bizonyára láttad te is természetrajzfilmekben, hogy az óceánok apró halai gömb alakban, összesűrűsödve forognak veszettül. Ez a sűrűség, ez a tömörség menti meg őket a ragadozóktól.

Ez a gömb a mostani világom. Jól vagyok, jól érzem magam, otthon vagyok, akárcsak a gyermekeim is. Román nyelvtudásunk hasznos eszköz a megélhetésben, de engem az vigasztal, hogy vissza tudtam fordulni a damaszkuszi úton.

Emiatt látom annak a sok száz, sok ezer, sok százezer magyar nőnek a sorsát, akik föladták az anyanyelvüket, elfelejtették, ki volt Csokonai, Kölcsey, Petőfi, Arany János, nem tudnak Zrínyi Ilonáról, Lórántffy Zsuzsannáról, s gyermekeik már fájdalom nélkül merülnek el az idegen tengerben.

Hát ennyit, Barátom, a vegyes házasságról.

Amikor belekezdtem ebbe a levélbe, arra gondoltam, beszámolok életem néhány epizódjáról, de megfutott a tollam, magával ragadtak a felidézett események, életre keltek az ősök, az elődök, s néhány oldal után csak akkor éreztem szavaim igazát s őszinteségét, ha szólok a boldog békeidőkről, az akkori tisztességes vegyes házasságról, a Monarchiáról, a Nagy Romlásról, az ordas időkről, amik végleg megrontották a népek békéjét.

A vegyes házasság ennek a Nagy Romlásnak a röntgenképe.

Baráti szeretettel,

Dáné Ildikó

Székelykeresztúr, 2018. III. 30.